Universal Declaration of Human Rights - Akan (Fante)

© 1996 - 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, http://www.unicode.org/udhr.

ADASA NDZINOA HO DAWURBO

NYIENYIM

Dnam dε adasa hon enyimnyam yε pεr na ndzinoa a obi nngye mmfi hon nsamu a wowo no ngyetomu nye wiadze yi mu fahodzi, pεrpεrdzi, ntsεntsenenee na asomdwee ne fapem;

Onam dɛ tsia a yetsiatsia nyimpa ne ndzinoa do no dze ewurkadze nwenwen a obiara tsia aba, na afei so woabo wiadze a oreba a no mu nyimpa benya fahodzi wo kasa, gyedzi, suro na ohia ho dawur dɛ nyimpapem nyina hon ahwehwɛdze tsitsir,

Onam de ohia pepeepe de yemmpe de yeye adasa ndzinoa ho mbra,

Dnam dε ohia dε wotu aman na aman ntamu anyεnkoyε nkitahodzi mpon,

Onam dε Amanaman Nkabomu Kuw mu nyimpa nyina edua Farbaa Nwoma no do agye hon gyedzi a owo adasa awose ndzinoa, nyimpa n'enyimnyam na nyimpa no bo a osom, na mbanyin na mbaa hon ndzinoa a οyε pεr ato mu na woabo hon enyim biriw dε wobotu asetsena mu kanko na atseyie mpon,

Dnam dε aman a wodom Amanaman Nkabomu Kuw no abo odabaa dε wonye Kuw no bεγε ahwehwε amansuon nyina enyiedzi ama adasa ndzinoa na awose fahodzi ntsi.

KUW NO BAGUA KESE NO

Paa mu kã dε:

Afei,

NHYIAMU KESE NO YI ADASA NDZINOA HO DAWURBO no kyerε dε: ono nye nhwhεdodze tsitsir a owo ho ma nyimpa na aman nyina, ama ankorankor biara na nyimpa kuw biara, sε wodze dɛm dawurbo yi si hon enyim a, woaabo mbodzen edua nkyerε na adzesua do ama nkorofo eedzi ndzinoa na fahoazi ahorow no nyi; na woaatoa do afa honara hon man na amanaman nhyehyεε do woama woaagye dawurbo yi ato mu na woeedzi do wo Aman a wodom Nkabomu Kuw no mu biara mu nye asaase biara a wohyε hon ase no so do.

Asempow 1

Wowo adasa nyina to fahodzi mu, na hon nyina yε pεr wo enyimnyam na ndzinoa mu. Womaa hon nyina adwen na tsibowa, na owo dε hon nkitahodzi mu ndzeyεε da no edzi dε woyε enuanom.

Asempow 2

Obiara wo ndizona na fahodzi a woada no edzi wo Dawurbo yi mu no ho kwan a nyiyimu biara nnyi mu a ofa no obi n'awosu anaa no honamenyi ngyegyee mbrɛ otse, dɛ oyɛ banyin anaa oyɛ basia, ne kasaa a okã, ne nyamesom mbrɛ otse, amanyɛ ho adwen a owo, ne man anaa asetsena mu gyinabew a ofi mu, egyapadze a owo, n'awofo hon gyinabew anaa gyinabew fofor biara so a owo ho.

Bio, onnyi dε wogyina ɔman a obi fi mu no n'amanyε kwan, ne mbra anaa n'amanandze gyinabew do-dε ɔman no dzi ne mansin, dε ɔhyε ɔman bi no nhwεdo ase, anaadε onnyi fahodzi, yε nyiyimu tsia nyimpa no.

Asempow 3

Nyimpadua no nkwa, ne fahodzi, na no tɔtrɔtɔ yε obiara ne ndzinoa.

Asempow 4

Onnyi de wodze obiara to nkowaasom mu anaade woma osom osomhun; owo de wogu nkowaasom na ndonkogua korakora.

Asempow 5

Onnyi dε wɔyε obiara ayakayakadze, etsiɔdzendze anaa enyinyandze anaa wɔtsea no anaa wɔma no asotwe biara a ɔsεε dasanyi n'enyimnyam.

Asempow 6

Dyε obiara ne ndzinoa dε, mbra mu, wobu no dε nyimpa wo beebiara.

Asempow 7

Nyimpa nyina yε pεr wo mbra no enyim, na hon nyina fata mbra no ne ntwitwagye a nyiyimu nnyi mu. Obiara wo ho kwan dε mbra no bo no ho ban tsia nyiyimu a obu Dawurbo yi mu nsεmpow no mu biara do no, nye nunu biara a wonunu nyimpa ma ογε ma ογε nyiyimu no.

Asempow 8

Obiara a wɔayε bɔn etsia ne ndzinoa a mbra na amambu ho mbra ma no ho kwan no, wɔ ho kwan dε odua asɛndzi baguafo do gye nsiesie anaa mpata a ɔfata.

Asempow 9

Onnyi dɛ abɔtsirmu ara wɔkyer obi, wɔdze no sie, anaa wotwa no esu.

Asempow 10

Obiara wo ho kwan dɛ bagua asɛndzifo a wonnton hon asowa nndzi tsena hwehwɛ n'asɛm mu pefee wo ne ndzinoa. n'asadze anaa ewudzisɛm ho sombo bi a wodze abo no ho.

Asempow 11

- 1. Obiara a woabo no sombo bi a odze ntsea nam no wo ndzinoa dε wobu no dε odzi bem kesi dε, woedzi n'asεm ama no kwan biara a ohia dε odze tstsew no ho, na woebu no fo dε mbrε mbra kyerε.
- 2. Onnyi dε wobu obiara fo na wotsea no wo ndzeyεε bi a onnye ntsea nam ase. Na eso onnyi dε woma obi ntsea a obor no mfomdo a payε no ho ntsea do.

Asempow 12

Onnyi dε abɔtsirmu ara wɔdze ɔho hyehyε obi no kɔkoamunsεm, n'ebusuasɛm anaa n'efisɛm mu; anaadε wogu n'enyimnyam na ne dzin ho fi. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε mbra bɔ no ho ban tsia ndzeyεε a ɔtsetse dɛm yi.

Asempow 13

1. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε okyinkyin na ɔtsena ɔman bi n'asaase do bea biara a ɔpε.

2. Ογε obiara ne ndzinoa dε ofi oman biara mu (noara ne man kã ho) na osan ba ne man mu bio.

Asempow 14

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔhwehwε na onya quansuma wɔ ɔman bi do fi atseetsee ho.
- 2. Onnyi dε dεm ndzinoa yi wobisa wo bon bi a ommfa manyε ho anaa otsia Amanaman Nkabomu Kuw no ne nhyehyεε a onyia no ayε ma woridzi n'asεm wo ho biara ho.

Asempow 15

- 1. Obiara wo ndzinoa dε σyε σman bi ba.
- 2. Onnyi dε abɔtsirmu ara wɔma obi hwer n'amambayε, anaadε wɔmma no kwan mma ɔnnsesa n'amambayε.

Asempow 16

- 1. Ͻyε mbanyin na mbaa a hɔn enyi efifir hɔn ndzinoa dε wɔwar na wɔwo mba, na awosu, amambayε anaa nyamesom nnsiw iyi ho kwan. Mbanyin na mbaa nyina hɔn ndzinoa a wɔwɔ no awar ho no yε pεr wɔ awar ber no mu nye awar no ngui no mu so.
- 2. Adze ara a ɔwɔ dε awar no gyina do nye asakuw ebien a wɔrowar no hɔn pε a nhyε nnyi mu.
- 3. Okun, ɔyer na mba bɔ mu kor dε abɔasee kuw a nyimpa kuw biara ne farbaa fi mu wɔ adasa mu, na ɔyε hɔn ndzinoa dε nyimpakuw no na ɔman no bɔ hɔn ho ban.

Asempow 17

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε onya egyapadze a ɔyε no nko nedze, anaadε ɔnye nkorɔfo bi bɔ mu nya dεm egyapadze no.
- 2. Onnyi dε abɔtsirmu ara wɔgye obi n'egyapadze fi ne nsamu.

Asempow 18

Obiara wɔ ndzinoa dε ɔyε n'adwen, ɔsoa noara ne tsibowa, ɔfa nyamesom biara a ɔpε. Dεm ndzinoa yi ne fã bi nye kwan a obiara wɔ dε ɔsesa ne nyamesom anaa ne gyedzi na kwan so a ɔfa do dze ma ne gyedzi no da edzi wɔ bagua mu anaa nsumaa mu, dε ɔno nko anaadε nyimpa binom kã ho wɔ iyi mu.

Asempow 19

Obiara wo ho kwan dɛ okyerɛ n'adwen wo biribi ho. Dza okã dɛm ndzinoa yi ho nye dɛ obiara botum ayɛ n'adwen wo biribi ho a ntotoananmu biara nnyi mu. Dza okã ho bio so nye dɛ otum anaa otsie asɛm nye nsusui biara a onam kwan biara do na efi mbea nyina, na oma nyimpa binom so tse.

Asempow 20

- 1. Obiara wo kwan dε oko nhyiamu a oyε asomdwee ase, na odom fεkuw biara.
- 2. Onnyi dε wɔhyε obiara ma ɔdɔm fεkuw bi.

Asempow 21

1. Dye obiara ne ndzinoa de osuo mu ma wobu ne man de onoara dzi bano wo mu, anaade obosuo mu ma woeeyi ananmusifo.

- 2. Dye obiara ne ndzinoa de onya kyefa wo oman adododze biara a owo ne man mu no mu.
- 3. Dwo dɛ aban no tum gyina ɔmamfo hon pɛ do. Dɛm pɛ yi wonam ambatow a no mu da ho a wotow no ne ber ano do da no edzi, akorofo a woasõ ambatow no wo dɛ woma wotow amba wo nsumaa mu a nhyɛ biara nnyi mu.

Asempow 22

Ankorankor biara, dε σyε σmamba bo, wo ndzinoa dε σman no bo n'eyiedzi ho ban. Owo dε wofa σman no no mbodzen do, anaa bataboa bi a dεm σman no nye σman fofor bi yε do ma σmamba biara n'eyiedzi ba mu dε mbrε σman kor no ne sikasεm, n'asetsena na n'amambra no tum a σma n'enyimnyam dzi mu no tse.

Asempow 23

- 1. Obiara wɔ ndzinoa dε ɔyε edwuma. ɔyε ne ndzinoa dε ɔfa edwuma a ɔpε dε ɔyε, na ɔyε ne ndzinoa dε wɔma no edwumayε mu nhyehyεε pa, na wɔbɔ noho ban fi fietsena ho.
- 2. Dye obiara ne ndzinoa de woma no akatua a ofata n'edwuma a oye a, nyimpa nyiyimu biarannyi mu.
- 3. Obiara a ɔyε edwuma no wɔ ndzinoa dε onya akatua a ɔsε na ɔtsen a ɔbεma ɔnye n'ebusuafo enya asetsena a ɔfata nyimpa n'enyimnyam, na sε ohia mpo a, ɔwɔ dε wɔdze asetsena mu nhyehyεε ho ekyigyina bi foa akatua no do.
- 4. Ͻyε obiara ne ndzinoa dε ɔtsew anaa ɔdɔm edwumayɛfo kuw bi dua do dze bɔ n'eyiedzi ho ban.

Asempow 24

Obiara wɔ ahomgye na bɔndɔdziber ho kyɛfa; mber a wɔahyehyε a ɔmma edwumayε mmbor do, na akwanma ber a wotua odwumayεnyi no kaw so kã iyi ho.

Asempow 25

- 1. Obiara wo ndzinoa dε onye n'ebusuafo nya asetsena yi mu eyiedzi a obεma woeenya ahoodzen nye asetsena pa, edziban, akataho, tsenabew, eduyε na asetsena mu nhyehyεε pa.
- 2. Oye obiara ne ndzinoa so dɛ, zɛ ohwer n'edwuma, oyar, onya dzɛmdzi bi, no hokafo wu, mpanyinyɛ ma oye mberɛw, anaadɛ biribi ama ma onntum nnhwɛ noho a, onya asetsena mu ekyigyina. Owo dɛ mbasiafo a wotur mba na mbofra nyina woma hon mboa soronko. Mbofra nyina, dɛ wowoo hon wo awar ase, anaadɛ wowoo hon wo sonmu, wo dɛ woma hon asetsena mu bambo pɛr.

Asempow 26

- 1. Oya obiara ne ndzinoa da ohu nwoma. Mbofraber mu nwomasua na ahyase nwomasua a otse dam no nnyi da wogye ho sika. Oya nhya da abofra biara nya mbofraber mu nwomasua. Owo da woma mfirdwuma, na nsaanodwuma ho adzesua nye dwumadzi horow ho nwomasua ya beberee. Suapon mu nwomasua so wo da oya beberee na obiara a no mbodzembo fata no woma no ho kwan.
- 2. Owo de nwomasua nyina no botae ye de ohwehwe nyimpa dasanyi no mu nyina no mpontu nye enyidzi kese a obeba nyimpa mu wo adasa hon ndzinoa ahorow a wowo no ho. Owo de otu ntsease, gyaamu-ma-onka na anyenkoye mpon wo aman, nyimpakuw na nyamesom ho ekuw nyina mu; na oboboa atow Amanaman Nkabomu Kuw no dwumadzi ako kan dze ama asomdwee eetsim.
- 3. Awofo wo ndzinoa de wobekyere nwomasua kor a owo de hon mba nya.

Asempow 27

- 1. Obiara wo ndzinoa dε odze noho fora ne man m'amambra mu na onya enyigye fi oman no n'amandze nsaanodwuma mu na onya kyεfa wo abodze nyansapε na mfaso a odze ba no mu so.
- 2. Obiara wo ndzinoa a ofi abodzenyansapε, nwomasua anaa amandze, nsaanodwuma adzeyε bi a noara dze boboo adze no mu ba no ne bambo no mu.

Asempow 28

Obiara wɔ ho kwan dε onya kyεfa wɔ asetsena anaa amanaman nhyehyεε a okitsa ndzinoa na fahodzi horow a wɔada no edzi wɔ dɛm Dawurbɔ wɔ Mpaamukã yi mu no mu.

Asempow 29

- 1. Obiara wo asodzi wo nyimpa kuw a otse hon mu no mu; ho nko ara nye bea a no mpontu a odzi mu botum aba a akwansiwdze bi nnyi ho.
- 2. Ber a obi dze ne ndzinoa na ne fahodzi ridzi dwuma no, ɔwɔ dɛ ɔyɛ dza mbra hwehwɛ wɔ no hɔ ama binom so eenya hɔn kyɛfa nye hɔn fahodzi. ɔwɔ dɛ onya no bɔ bra tsenenee na ɔyɛ guadoadzeyɛ dɛ mbrɛ ɔdodow amambu mu eyiedzi adzeyɛ ho ntsetsee tse.
- 3. Onnyi dε wɔfa kwan biara a otsia Amanaman Nkabɔmu Kuw no ne nhyehyεε do dze hwehwε ndzinoa na fahodzi ahorow yi.

Asempow 30

Onnyi de nyimpa biara ma nkyerease wo Dawurbo yi mu nsem yi ho a obema oman, nyimpakuw anaa ankorankor bi tum ma oaaye biribi a obesee ndzinoa na fahodzi ahorow a woada no edzi wo nwoma yi mu no.